

GRÀCIES PER A PROPINA

Francesc Bellmunt

Drac Màgic

drac.info@dracmagic.cat

www.dracmagic.cat

Sinopsi

Gràcies per la propina és un retrat de costums d'un Benicorlí imaginari, un poblet valencià dels anys seixanta, des de l'òptica de dos joves. L'Església catòlica i el règim de Franco sotmeten la moral de tot un país. Un reneig al pati de l'escola dels jesuïtes o petarrellejar al cinema quan apareix Franco al No-do pot portar conseqüències nefastes. Les relacions homosexuals o fer l'aleta a les noies es troben sotmesos per aquest clima de nacionalcatolicisme. Ferran i Pepín creixen a ca l'avi i els oncles. Les idees liberals i fins i tot herètiques d'aquests permeten als nois viure desaperçus i alegres.

Direcció: Francesc Bellmunt

Guió: Francesc Bellmunt i Ferran Torrent

Fotografia: Javier Salmones,

Música: Manel Camp

Muntatge: Nico Baixas

Producció: Xel. la Navarro, Espanya 1997

Interpretació: Santiago Ramos, Juli Mira, Lluís Ferrer, Jorge Esteban, Montse Guallar

Versió: original en català

Durada: 117 min.

Objectius pedagògics

La pel·lícula de Francesc Bellmunt serveix com a bon punt de partida i referència per aprofundir en diversos aspectes històrics, narratius, sociològics, etc. Serveix, per exemple, per a complement històric, senzill, complert i amè del franquisme dels 60 i 70, però també és un bon material de treball per analitzar les relacions entre cinema i literatura. Planteja el dubte de l'autobiografia o ficció narrativa, i el seu valor com a document. Ens serveix com a pont per estudiar les característiques de la societat valenciana arran dels problemes plantejats a la pel·lícula, com la diversitat lingüística i els usos socials de la llengua catalana. I, per descomptat, és una interessant i bona aproximació al cinema català i a l'obra de Ferran Torrent.

Finalment ens és útil per reconèixer la ideologia que es pot amagar darrere les accions de la vida quotidiana, i ens guia cap a la reflexió tot fent una valoració de la situació política i lingüística.

Reconciliació amb la història

L'enderrocament de la casa familiar fa recordar a Ferran (narrador del film) la història de Benicorlí, en definitiva la història de qualsevol poble del País Valencià. Recull d'expressions, de llocs, de moments i d'actituds, Francesc Bellmunt fa una obra sobre tota un època. Un retrat fidel de la decadència i l'opressió del franquisme vista pel ulls de dos nens que no intenten res més que sobreviure. Lluny del saïnet però fidel a l'erotisme propi d'allò que vagament podríem anomenar cinema valencià, les experiències i les afeccions, sexuals sobretot, són allò que compensa l'existència de Ferran i Pepín, en una societat indiferent presa pel nacionalcatolicisme, la prostitució i l'estraperlo. Els combats de boxa, el bar El Boquerón, el tramvia, la plaça rodona, l'arribada de la televisió, el mercat del poble, la venda de les terres familiars, són coses comunes de la història d'un poble sotmès. Tanmateix, Bellmunt li ofereix un tractament sovint còmic i distès per fer entendre que potser malgrat tot va ser una època en què els sentiments silenciats estaven vertaderament a flor de pell. Aquest film és la clara voluntat de recuperar la memòria històrica d'un passat, sense pors ni complexos.

Relat biogràfic

La història que ens conta Bellmunt a partir de la novel·la de Ferran Torrent és comuna a tot un país i a tota una generació. La vàlua de la representació d'un temps estableix una mena de retrobament amb el passat. Aquest film té la sana i honesta intenció d'emocionar, de

recordar-nos, de fer-nos plorar i riure, en definitiva, de reconciliar-nos amb la imatge que teníem de nosaltres mateixos. La negació de la sexualitat, de la masturbació, de l'homosexualitat, de la prostitució, de les llibertats banalment quotidianes són el principal motiu de retret i revolta.

Relatat en primera persona, però amb uns quants personatges principals, Ferran Torres (eufemisme de Ferran Torrent) narra la història del seu poble, les seves petites batalles que conformen fote el règim, fote els jesuïtes, fote la Guàrdia Civil, petites victòries diàries contra la paranoia del règim.

La forma de retrobament que se'ns proposa té un cert toc còmic; sense la seriositat d'un document, *Gràcies per la propina* funciona tanmateix com un retrat fidel als costums dels valencians. D'una manera distesa i distant, amb una mirada crítica que s'autoridiculitza, mostra una evolució en què a poc a poc van desapareixent les persones, les maneres de ser, els costums i els ideals; cada cop més sols, Ferran i Pepín van venent el seu pati (tal com s'ha venut un país). Però, lluny de les reivindicacions, *Gràcies per la propina* aposta per la tendresa, que ompli tot el contingut i la forma del film de Bellmunt, plena de reflexions i de sentit comú, combat la resignació amb la lluita diària i contínua de les coses senzilles, de les relacions, per assumir que ens anem destruint com els nostres patis, lentament però de forma continuada.

La veu en *off* del narrador té una importància crucial. Els secrets sempre silenciats, les paradoxes i els conflictes es resolen amb les paraules d'un Ferran Torres adult que mira amb nostàlgia i amb ràbia tot el que s'emportà el franquisme. Que ensenya com mirar i com recordar sense contemplació, amb una crua tendresa, sense objectivitats ni passions, amb la mirada de qui sap ja les coses, com han passat, per què han passat. Un narrador que dóna gràcies per la propina que no li va gosar donar el franquisme però que aconseguiren amb la comprensió de l'oncle Tomàs, l'estima de Ramonet, la tendresa de l'avi, però sobretot amb el descobriment de la sexualitat. Una sexualitat vigorosament mediterrània (que recorda el cinema italià) que ens fa assumir que per damunt d'imposicions i derrotes la gent

havia de viure tal com podia. Com diu Ferran Torrent a la novel·la «D'esta vida només t'emportaràs la propina del vici» .

Valor com a document

A més, *Gràcies per la propina* té un valor com a document, ja que es tracta d'una mena de biografia social que, a més dels noms dels protagonistes, tothom s'hi pot reconèixer en les poblacions, els oficis, els plats a taula, els paisatges, els vestits, els locals: i és que la València dels 60 era així. I també, amb la llengua que hi escoltem, *Gràcies per la propina* és un retrat fidel de l'ús del català al País Valencià. Mostra com, ignorant els dictàmens de l'autoritat, els personatges de Benicorlí parlen en la seva pròpia llengua amb tota naturalitat. Això sí, podem veure a grans trets la imposició de la llengua castellana, en les cançons, en la televisió o en els espectacles. La llengua pròpia queda reservada només a l'àmbit domèstic i popular. Farcit d'expressions autòctones i col·loquials del parlar valencià i formes que avui estan en desús arran de l'estandardització de la llengua. Però també apunta en certs tocs a arquetips socials, com per exemple l'oncle Tomàs, que recorda el personatge *outsider*, individualista i enfrontat a la societat de les novel·les de Ferran Torrent (Butxana, Barrera, l'holandès...).

Lluny de l'exageració, la interpretació és clara, directa, es nota i està ben feta. Només hi ha alguns matisos que desvirtuen el realisme que intenta transmetre la pel·lícula, en certs fragments on la comicitat porta l'autor a exagerar la realitat, com, per exemple, quan el personatge de Ferran perd la virginitat. Tanmateix cal afegir que Bellmunt fa una posada en escena molt intel·ligent i efectiva, ja que aconsegueix combinar pràctiques modernes de muntatge àgil, però també les clàssiques, en una història que evoca realisme, que fa oblidar per moments que un es troba davant una pantalla, i no revivint directament el passat. Una representació de la història del nostre país que fa reflexionar sobre el passat, que ens reconcilia amb ell, i ens suggereix i ens qüestiona quin és el lloc en què som a l'actualitat.

Proposta d'activitats

- Feu un debat al voltant dels temes i de les idees presents a la pel·lícula: repressió, franquisme, sexualitat, llibertat.
- Utilitzeu la pel·lícula com a exemple per explicar un fragment social de la història espanyola, però contrastant-lo amb d'altres documents o sèries de televisió com, per exemple, "Cuentame como pasó", de TVE.
- Debateu el valor com a document d'ambdós audiovisuals i feu-ne una llista de les diferències i semblances.

Feu una comparació entre la novel·la i la pel·lícula.

- Elaboreu una llista de les escenes clau de la pel·lícula i expliqueu-ne els motius.
- Elaboreu una llista amb els principals personatges segons les seves actituds, i relacioneu-los amb els esdeveniments de l'acció.
- Valoreu què és el que ens ha volgut transmetre la pel·lícula i la idea que ens ha donat de la societat, dels costums i de la història d'aquella època.

- *Gràcies per la propina* presenta la realitat d'un poble valencià anomenat Benicorlí. Analitza i comenta quins són els principals trets característics dels costums i de la gent del poble. A partir de la informació de la pel·lícula, com definiries la societat de l'època? Quins són els personatges que hi apareixen, les seves actituds? Fes també una llista dels temes que per tu vol reflectir el film. Raona finalment si creus que dóna una imatge creïble i fiable del que va ser l'etapa franquista.

- Explica quin és el personatge que veus més proper, perquè et recorda alguna persona. Reflexiona si queden avui en dia actituds d'aquella època: polítiques, socials, de costums, de maneres de parlar, etc. Quines diferències hi veus amb l'actualitat?

- El film de Bellmunt tracta el passat de manera distesa, recalcant la importància dels moments quotidians. A partir de quins elements o situacions se'ns descriu l'època i el pas del temps: objectes de l'entorn, relacions familiars, sexualitat, etc.?

- Posa't en el paper del guionista i intenta esbrinar les eines i les estratègies narratives que utilitza per passar de la comicitat al drama i a l'inrevés. On recauen l'humor, el dramatisme i les emocions? Mitjançant quins mecanismes ho fan efectiu: la veu narradora, la ridiculització en les accions, la perspectiva actual, etc.? Creus positiva la utilització de l'humor?

PROGRAMA DE MÀ

Sinopsi

Gràcies per la propina és un retrat de costums d'un Benicorlí imaginari, un poblet valencià dels anys seixanta, des de l'òptica de dos joves. L'Església catòlica i el règim de Franco sotmeten la moral de tot un país. Un renecl al pati de l'escola dels jesuïtes o petarrellejar al cinema quan apareix Franco al No-do pot portar conseqüències nefastes. Les relacions homosexuals o fer l'aleta a les noies es troben sotmesos per aquest clima de nacionalcatolicisme. Ferran i Pepín creixen a ca l'avi i els oncles. Les idees liberals i fins i tot herètiques d'aquests permeten als nois viure desaprofius i alegres.

Direcció: Francesc Bellmunt

Guió: Francesc Bellmunt i Ferran Torrent

Fotografia: Javier Salmones,

Música: Manel Camp

Muntatge: Nico Baixas

Producció: Xel. la Navarro, Espanya 1997

Interpretació: Santiago Ramos, Juli Mira, Lluís Ferrer, Jorge Esteban, Montse Guallar

Versió: v.o. en català

Durada: 117 min.

Comentaris de la crítica

«Comèdia dramàtica. Irònica, divertida i tendra»
(Javier Angulo: *Cinemanía*).

«Notable, personal i intimista cinta, plena d'humor i tendresa»

(Fernando Morales: Diari El País).

Francesc Bellmunt

Nascut a Sabadell (Barcelona) el 1947, va estudiar filosofia i lletres i va començar en el món del cel·luloide amb 19 anys. Ha estat crític de cinema al Diari de Sabadell, ha col·laborat en dues revistes d'humor i ha dirigit més d'una quinzena de pel·lícules i diversos curts. El 1986 funda la seva pròpia productora (Fair Play Produccions, SA). És soci fundador de l'Institut del Cinema Català (ICC) i del Col·legi de Directors de Cinema de Catalunya (a més de president, en aquest cas) i de l'Oficina Catalana de Cinema (OCC). Després de *Gràcies per a la propina*, Francesc Bellmunt ha retornat als seus orígens eròtics amb *Lisistrata*, un film inspirat en els còmics de Ralf Kónig.

Ferran Torrent, l'autor de la novel·la

Ferran Torrent (Sedaví, l'Horta, 1951). Escriptor i periodista. *No empreneu el comissari* marca l'inici del seu èxit popular com a autor de novel·la negra, que continua amb *Penja els guants*, *Butxana* (1996); *Un negre amb un saxo* (1989), portada al cinema; *Gràcies per la propina* (1995), autobiografia novel·lada, premi Sant Jordi 1994, portada també al cinema; *La mirada del tafur* (1997); *L'illa de l'holandès* (1998), portada al cinema, i *Cambres d'acer inoxidable* (2000). Com a periodista, és constant la seva presència als mitjans de comunicació a través d'articles, cròniques i comentaris. Ha participat en diferents guions de ràdio i cinema. Amb els seus dos darrers llibres, *Societat Limitada* (2002) i *Espècies protegides* (2003), s'ha convertit en l'autor valencià viu més llegit i més valorat per la crítica literària i pel públic.

Gràcies per la propina, el llibre

Gràcies per la propina. Barcelona: Editorial Columna, 1995.

Premi Sant Jordi de Novel·la 1994. Amb *Gràcies per la propina*, l'autor s'endinsa pels viaranyes d'un territori més personal i intimista i ofereix al lector una història plena d'humor, tendresa i seducció. Una peculiar família llibertària en què dos oncles aparentment solters fan de pare i mare, una escola repressora, uns bordells plàcids i uns cafès plens d'escalfor en són alguns del escenari i personatges. Records d'infantesa i joventut d'un tal Ferran Torres a la proteica i feliniana València dels anys seixanta, una ciutat on gairebé tot és possible sense que ningú se'n sorprengui.

Gràcies per la propina: la veritat d'una ficció

«Si partim de la tesi, amplament difosa per la crítica, que tota escriptura vertadera que parle de la veritat del subjecte és autobiogràfica, haurem de convenir que la novel·la de Ferran Torrent *Gràcies per la propina* ha suposat un important gir vers aquesta recerca d'una major autenticitat. Després de consagrar-se com a escriptor de novel·la negra, amb històries que barrejaven les peripècies argumentals pròpies del gènere de crims, investigació detectivesca i crítica de la doble moral de la societat capitalista amb la descripció dels baixos fons de la ciutat de València, Torrent ha fet un meritori exercici d'introspecció, que, al meu parer, obre nous i esperançadors horitzons en la seua obra. Cal deixar clar que som al davant, com el mateix autor afirma en alguna entrevista, d'una novel·la autobiogràfica, a mig camí, doncs, de la ficció novel·lesca i de la referencialitat memorialística».

Joaquím Espinós

Filmografia de Francesc Bellmunt:

Canet Rock (1975); *La nova cançó* (1975); *La torga* (1977); *L'orgia* (1978); *Salut i força al canut (cuernos a la catalana)* (1979); *La quinta del porro* (1980); *Pa d'Àngel* (1983); *Un parell d'ous* (1984); *La ràdio folla (radio speed)* (1985); *El complot dels anells* (1988); *un negre amb saxo* (1988); *Rateta, rateta* (1990); *Monturiol, el senyor del mar* (1993); *Escenes d'una orgina a Formentera* (1995); *Gràcies per la propina* (1997); *Lisístrata* (2002).